

## **LA GEOPOLÍTICA DE L'ENERGIA: LA GUERRA D'UCRAÏNA COM A CONDICIONANT**

**(article per a L'Endavant)**

Un any després de l'inici de la invasió russa a Ucraïna, podem ja avaluar amb una mica de perspectiva, les conseqüències que per nosaltres, catalans, espanyols i europeus, ha tingut aquesta guerra. Ha causat i causarà encara mort, refugiats, destrucció... com feia dècades que no patíem al cor d'Europa.

També hi ha conseqüències en el terreny econòmic i, especialment, en l'àmbit energètic a Europa. Els problemes en el camp de l'energia són molts i variats, afectant de manera desigual els països comunitaris en funció de la seva estructura econòmica i la seva dependència energètica.

Aquests són els tres factors que han afectat el proveïment, els preus i el funcionament del mercat energètic, tant a Espanya com a la resta de països de la UE:

A) El grau de dependència energètica de Rússia i la seguretat de proveïment  
Rússia era fins al 2021 el principal proveïdor d'energia de la UE. Les seves exportacions representaven, amb dades de 2019, més del 40% de les importacions de gas i carbó, i més del 23% de petroli i els seus derivats. És veritat que el grau de dependència entre els diversos països de la UE és desigual. Espanya és un dels que, tot important el 75% dels seus recursos energètics, només importava de Rússia el 8,5% del gas natural, el 4,7% del petroli i derivats i el 3% del carbó.

Aquestes dades tenen a veure en bona part amb el pes poc rellevant del carbó en la nostra generació elèctrica (3% del total el 2022) i en els avantatges de la nostra ubicació geogràfica, que permet abastir-nos de petroli i especialment de gas procedents de diversos mercats emissors. La xarxa d'oleoductes i les refineries existents garanteixen aquest subministrament.

Igualment, i a diferència de la majoria dels nostres socis de la UE, la disponibilitat de 6 plantes regasificadores capaces de ser receptores de GNL de qualsevol país productor, del gasoducte Medgas i de les interconnexions amb Portugal i França, fa que Espanya, no hagi tingut ni té, un problema de proveïment. La seguretat de proveïment està garantida, això sí, als preus fixats pels mercats.

**B) Preus i conseqüències econòmiques**

Els efectes econòmics més importants de la invasió russa d'Ucraïna al nostre país ha estat el fort increment de preus, donat que aquest increment s'ha produït en els mercats internacionals d'energia (gas, petroli, carbó) però també en d'altres, com el mercat de matèries primeres essencials com ara els cereals o els metalls.

L'increment de la inflació s'apreciava ja, d'alguna manera abans de la guerra, fruit de l'augment de la demanda i de la sortida de la crisi provocada per la COVID-19.

A banda de la contribució dels productes energètics a la inflació general, convé fer esment de l'impacte negatiu sobre el PIB que això suposa, estimat per a Espanya, segons alguns estudis, entre el 4,5% - 5%.

Un problema que hem viscut durant aquest període és l'alta volatilitat dels preus del carbó, del petroli i especialment del gas natural, produït per l'existència d'oligopolis entre alguns països productors, del contingut especulatiu dels mercats de futurs i de l'impacte de la disminució de l'oferta derivada de les sancions a Rússia.

**C) Canvi de proveïdors**

La comunitat internacional i especialment la UE, han adoptat un règim de sancions a Rússia com a resposta a la invasió d'Ucraïna. Aquest règim s'ha desenvolupat de manera gradual i ha significat l'aplicació, entre d'altres, d'un sistema d'embarquaments a l'exportació de productes energètics russos. Entre aquests, carbó, petroli cru, productes petrolífers refinats i altres productes intensius en energia (acer, ciment, paper, plàstic, etc.). El gas natural no està inclòs en els embarquaments. La raó és complexa, però convé assenyalar la no existència d'alternatives de proveïment per alguns països europeus donada la seva ubicació geogràfica i la seva dependència del gas rus.

En el cas d'Espanya s'ha produït un canvi en la procedència del proveïment de gas natural i de gas natural liquat, de l'any 2021 a l'any 2022. Així, el 2021 el nostre principal proveïdor era Algèria (42,7%), el segon USA (14,1%) i el tercer Nigèria (11,4%). I el 2022 el primer lloc l'ha ocupat USA (28,8%), el segon lloc Algèria (23,8%) i el tercer Nigèria (13,9%). Rússia figura en quarta posició el 2021 (7,7%) i el 2022 (12,1%). D'altres 18 països completen la llista de mercats emissors.

## JOSÉ MONTILLA AGUILERA

Això es dona en un context on el 2022 la demanda més l'exportació augmenta un 4,4% respecte al 2021. Però amb unes xifres que mereixen una especial atenció: hi ha una caiguda pronunciada de la demanda convencional, bàsicament indústria (-21,4%), un increment de la demanda per a la producció elèctrica (+52,7%) i un increment de les exportacions (+8,9%).

De tot això es dedueix que Espanya és el país que no només ha tingut garantit el proveïment energètic sinó que ha contribuït a la seguretat de proveïment d'alguns dels nostres socis comunitaris. La nostra dependència del gas rus és poc rellevant. Els països emissors de productes petrolífers, donades les seves característiques, són un mercat més flexible i dispers. L'OPEP representa l'any 2022 el 48,8% del subministrament (Nigèria 12,8%; Iraq 8,2%; Líbia 7,9%; Aràbia 7,5%; Algèria, 5%...). D'entre la resta de països que no són de l'OPEP, destaquen USA (10,4%), Mèxic (9,6%), Brasil (8,5%)... i Rússia (1,1%). Com podem veure, l'afectació de l'embargament a Rússia és poc rellevant per les diverses alternatives existents, que faciliten el canvi de proveïdors.

El problema continua sent els preus fixats pel càrtel dels països de l'OPEP i la disminució de la seva producció concertada en aquest moment amb Rússia, per mantenir un preu mitjà/alt del barril. Per al que fa al gas, els grans beneficiats han estat Índia i la Xina, que en gran part substitueixen Europa com a grans clients de les exportacions russes, però a preus més baixos.

És en aquest marc on cal reflexionar sobre la política dels països europeus com a demandants de productes energètics a països tercers que poden no respectar els drets democràtics, Rússia inclosa.

Malgrat que en la darrera dècada s'han produït alguns processos disruptius en la globalització, el mercat dels productes energètics continua funcionant a escala global. El preu del barril de cru o de la tona de carbó no té grans diferències en funció del país d'on prové, més enllà de les correccions per la varietat del mateix i per la distància del país productor respecte dels països consumidors. El preu del gas depèn del tipus de contracte i mercat.

Certament, la majoria dels grans països productors de productes energètics no són referents democràtics, sinó règims autocràtics i dictatorials. També n'hi ha, en efecte, d'altres democràtics com ara USA, Canadà o Austràlia, entre d'altres.

## JOSÉ MONTILLA AGUILERA

A Europa, una societat democràtica, la compra de recursos energètics no la realitzen els Estats, sinó els operadors privats, en un marc de concurrència i competència pròpies d'una economia de mercat. Són els operadors els que decideixen on, a qui i a quins preus compren, sigui en un mercat spot o amb contractes a termini.

Només hi ha les limitacions fixades pels organismes internacionals que per qüestions geopolítiques limiten el comerç amb alguns països. És el cas de les sancions i embargaments que limiten determinades transaccions amb països com l'Iran i recentment Rússia.

Aquestes mesures poden ser implementades per un conjunt de països sota el paraigua d'algun o alguns organismes multilaterals (ONU, UE, etc.). Ara bé, una decisió unilateral d'un país europeu respecte a la limitació d'importació de recursos energètics d'un determinat origen, seria, a més d'inaplicable, un pur brindis al sol.

A més, les regles del comerç internacional que tenen com a objectiu afavorir el lliure comerç, no posen l'accent en el tipus de règim polític dels països. Hi ha d'altres instruments nacionals, transnacionals i multilaterals per defensar els drets humans i el progrés de la democràcia al món. Però no hem d'oblidar que la construcció democràtica ha de partir de cada país, amb les seves especials característiques. La imposició de canvis des de fora, a banda de no ser possible, tampoc és desitjable. Només cal veure les conseqüències d'intervencions militars com les d'Iraq, Líbia o Afganistan, per exemple.

L'altre gran tema a considerar és que un dels grans reptes de la humanitat és la lluita contra el canvi climàtic, la reducció d'emissions de CO<sub>2</sub>, i la descarbonització de l'economia. Això requereix un procés de transició energètica que permeti substituir les energies fòssils per energies d'origen renovable, que ja està en marxa i que la guerra a Ucraïna no ha fet sinó accelerar.

Aquest procés, que Europa té la capacitat i la necessitat de liderar, no serà ni fàcil ni barat ni ràpid ni exempt de problemes. Un d'aquest és i serà garantir la competitivitat de la nostra economia davant de països que es descarbonitzen a ritme més lent o dels que "dopen" els seus productes amb ajuts públics. Sense competitivitat dels nostres productes i serveis, el nostre model de benestar podria perillar (ocupació, serveis públics, sistema impositiu, pensions, etc.).

## JOSÉ MONTILLA AGUILERA

Espanya té un paper fonamental en el lideratge o colideratge d'aquest procés en l'àmbit comunitari. Malauradament, Catalunya està entre les comunitats autònomes amb menor desplegament de les energies renovables (solar, fotovoltaica) i tampoc destaca en projectes per liderar la producció d'hidrogen renovable.

Les teories i moviments “decreixentistes” o “retardistes”, poden frenar la implantació de les renovables en determinats territoris de Catalunya i també de la resta de l'Estat. Espanya té data de tancament pel seu parc nuclear, no té gas ni petroli, té poca aigua (hidroelèctrica), el carbó és residual... El sol i el vent són el nostre petroli per produir energia elèctrica, poder emmagatzemar-la amb el desenvolupament tecnològic que s'anirà produint en el sector de les bateries. Podem també fabricar hidrogen verd competitiu, amb una tecnologia que evoluciona molt ràpidament. Això ens hauria de permetre substituir, en primer lloc, l'hidrogen gris que actualment consumeixen determinats sectors industrials i, en segon lloc, estar en condicions de substituir el gas natural en la producció d'electricitat, en part del transport i a més llarg termini, poder exportar a països tercers.

Convé, en tot cas, no perdre de vista que la coexistència d'energies fòssils i renovables serà llarga en el temps, no ens enganyem. Fins i tot més enllà de la data mítica de 2050.

Europa i Espanya tenen els instruments comunitaris i nacionals per facilitar aquesta transició. Totes les institucions i el conjunt de la societat hem de col·laborar per fer-ho possible.

José Montilla

22/02/2023